

8. Cordell R. (2020). *Machine learning + libraries: A report on the state of the field*. Library of Congress. Available at: <https://labs.loc.gov/static/labs/work/reports/Cordell-LOC-ML-report.pdf>.
9. Shivendra S. & Ramesh P. (2020). *Optimizing the Use of Library Resources Through Collaborative Partnership*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=3554943>. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3554943>.
10. White B. (2020). Research libraries: How you can support text and data mining. *LIBER*. Available at: <https://zenodo.org/record/3801114#.YUbXGLhKiUI>.
11. Willcocks L. (2020). Robo-Apocalypse cancelled? Reframing the automation and future of work debate. *Journal of Information Technology*, 35 (4), pp. 286—302. doi: <https://doi.org/10.1177/0268396220925830>.
12. Cox A. (2021). The role of the information, knowledge management and library workforce in the 4th industrial revolution. *CILIP*. 2021. Available at: <https://www.cilip.org.uk/general/custom.asp?page=researchreport>.
13. Cox A. (2023). How artificial intelligence might change academic library work: Applying the competencies literature and the theory of the professions. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 74 (3), pp. 367—380. Available at: <https://doi.org/10.1002/asi.24635>.
14. Pourjahanshahi F., Mollahosseini A. & Dehyadegari S. (2023). Website quality and users' intention to use digital libraries: Examining users' attitudes, online co-creation experiences, and eWOM. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 74 (103393). doi: <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2023.103393>.
15. Shang S., Yu Z., Geng A., Xu X., Ma H. & Wang G. (2022). Intelligent optimization method of resource recommendation service of mobile library based on digital twin technology. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 27. doi: 10.1155/2022/3582719.
16. Pro shvalennya Strategiyi rozvitku bibliotechnoyi spravi na period do 2025 roku "Yakisni zmini bibliotek dlya zabezpechennya stalogo rozvitku Ukrayini" : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 23 bereznya 2016 r. № 219-r. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>.

Надійшла до редакції 9 листопада 2023 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 015:061.1](477):[050:622]"197"(477.63-21Кривий_Ріг)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.11(328).31-37

Лариса Дояр,

кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка Державного архіву друку
Книжкової палати України,
e-mail: arkhiv@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Кривий Ріг як центр важкої промисловості УРСР: роль науковців Кривбасу в розвитку гірничорудної галузі (на друках 1970-х років)

Стаття завершує цикл розвідок у межах виконання історико-фондознавчого дослідження Державного архіву друку "Друковані видання 1970-х рр.: тематичні та змістовні пріоритети", запланованого на 2023 р. Об'єктом дослідження стала пріоритетна тематика, що висвітлювалася у вітчизняних друкованих виданнях зазначеного періоду, предметом — періодичні та продовжувані видання, що виходили у Кривому Розі впродовж 1970-х рр., а саме: щорічник "Гірничорудне виробництво", який видавав Науково-дослідний гірничорудний інститут (НДГРІ) Кривого Рогу, та матеріали всесоюзних і республіканських науково-технічних форумів (семинарів, конференцій тощо). Спираючись на зазначену періодичну базу, авторка розглянула головні напрями розвитку гірничої науки в Кривому Розі в досліджуваній період. Метою пропонованої розвідки є формування висновкових узагальнень щодо маловідомих сьогодні місцевих друків, проведення контент-аналізу їхнього змісту, актуалізація вагомих історичних подій із минулого Кривого Рогу та персоналізація гірничорудної науки Криворізького залізорудного басейну. Досягнувши поставлених цілей, авторка стверджує, що в 1970-ті рр. Кривий Ріг став всесоюзно визнаним центром наукового й практичного гірництва. У місті, попри його скромний (районний) адміністративно-територіальний статус, сформувалися потужні наукові школи, розквітла вища, середня спеціальна та професійно-технічна гірничо освіта. Маючи замкнений цикл: від видобутку (криворізькі шахти, кар'єри) і збагачення залізних руд (на території міста працюють п'ять гірничозбагачувальних комбінатів) до виробництва найкращих видів чавуну та сталі (металургійний завод

"Криворіжсталь", Криворізький коксохімічний завод) — Кривий Ріг став промисловою перлиною Радянського Союзу. У сучасній Україні місто по праву здобуло ім'я "залізного серця держави".

Ключові слова: Книжкова палата України; Державний архів друку; фондознавче дослідження; періодика 1970-х рр.; історія Кривого рогу; гірничорудна справа; фаховий щорічник "Гірничорудне виробництво"; Науково-дослідний гірничорудний інститут; Криворізький гірничорудний інститут

Постановка проблеми. Гірничорудна галузь економіки країни є фундаментом для її успішного розвитку. Рентабельний видобуток корисних копалин, їх обробка із застосуванням новітніх технологій і подальше використання в інших галузях життя забезпечує швидкий прогрес держави на всіх напрямках. Отже, дослідження гірничорудного виробництва залишається актуальним науковим і суспільним завданням.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему розвитку гірничорудного виробництва у Кривому Розі досліджувало чимало вчених, серед яких і фахівці з гірничих дисциплін, й історики. Фундаментальною працею з теми слід вважати видання, що вийшло 2006 р. до 125-річчя від початку промислового видобутку криворізьких залізних руд [1]. Порушену проблему висвітлено в енциклопедичних виданнях радянського [2] і сучасного періодів [3; 4]. Авторами монографічних праць і різноформатних історичних нарисів із теми стали П. Варгатюк [2; 5; 6], А. Дольчук [5—7], О. Ракітін [6], М. Хоцький і М. Гірчук [8], Д. Кан і В. Горяний [9], В. Комаров [10], В. Бухтіяров [3], О. Мельник [1; 4] та інші. Похідно тему було розглянуто в нарисах з історії Криворізького технічного університету [11]. Окремі питання розвитку гірництва в Кривому Розі свого часу розкрила й авторка пропонованого дослідження [12—15].

Спираючись на праці попередників, авторка взяла за мету дослідити проблему гірничорудного виробництва Кривбасу за матеріалами місцевих друків 1970-х рр., а саме: проаналізувати теоретичні та науково-практичні дослідження криворізьких учених, які працювали в Науково-дослідному гірничорудному (НДГРІ) і Криворізькому гірничорудному (КГРІ) інститутах.

Першоджерельною базою для написання статті стали фахові наукові щорічники НДГРІ "Гірничорудне виробництво" й матеріали тогочасних всесоюзних і республіканських конференцій та семінарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відтоді, як верхньодніпровський підприємець О. Поль 1881 р. заснував перший на Криворіжжі Саксаганський рудник, заштатне містечко Кривий Ріг розпочало перетворюватися на потужний центр важкої промисловості Російської імперії.

Ще за царського правління в місті працював Гданцівський чавуноливарний завод і проводився видобуток залізної руди відкритим (кар'єрним) способом. Катерининською залізницею криворізьку руду вивозили на Доубас, де її за ціною 2 коп. за пуд купував англійський підприємець Дж. Юз. Зі встановленням радянської влади відбулося відродження зруйнованої в роки війни та революцій гірничої галузі, набув поширення підземний (шахтний) спосіб видобутку, а з появою відомої на весь світ "Криворіжсталі" місто перетворилося на "залізне серце" величезної країни. Корективи в цей статус внесла Друга світова війна, під час якої криворізькі промислові потужності й кваліфіковані кадри евакуювали на Урал, де з їхньою допомогою було створено нові гірничорудні та металургійні центри на території Росії. У повоєнні часи, впродовж 1950—1960-х рр., у Кривому Розі запрацювали гірничозбагачувальні комбінати, і галузь отримала унікальний промисловий майданчик гірничорудного виробництва замкненого циклу.

Неповторність і безальтернативність Криворізького залізорудного басейну, його виняткова роль у розвитку всесоюзного та республіканського важкопрому сприяли розквіту місцевого науково-практичного гірництва. Центрами пошуково-дослідної роботи в галузі стали зазначені Науково-дослідний гірничорудний і Криворізький гірничорудний інститути. Ці установи функціонували в умовах теоретичної та практичної співпраці, постійного обміну кадрами, спільного вирішення нагальних виробничих проблем Кривбасу. Надалі ця плідна синергія сприяла перетворенню статусно районного міста, яким був і залишається Кривий Ріг, на центр академічної науки. Чи є в Україні ще міста, які мають власну Академію наук з багатоосібним переліком вельми заслужених академіків?! А у Кривому Розі, попри всі негаразди, дотепер продовжує діяти Академія гірничих наук. Співпраця НДГРІ та КГРІ є актуальним фактом і сьогодні: обидві установи об'єднані під спільним дахом Криворізького національного університету.

Досліджуючи розвиток радянського важкопрому у 1970-х рр., апріорі можна визнавати значний внесок криворізьких науковців у цю справу. Проте оскільки будувати висновкові

констатації на такому фундаменті є хибною практикою, спробуймо дійти цього висновку аргументовано доведеним шляхом. З цією метою проаналізуємо найбільш вагому наукову спадщину Кривого Рогу 1970-х рр., а саме тексти щорічників НДГРІ "Гірниче виробництво" [16—21] і матеріали всесоюзних та республіканських наукових форумів, що проводилися на базі КГРІ [22; 23] і Механобрчормету (скорочена назва Науково-дослідного та проектного інституту зі збагачення та агломерації руд чорних металів), заснованого у Кривому Розі 1955 р. [24].

Слід зазначити, що коло інтересів криворізьких науковців, які були дотичними до гірничорудного виробництва, охоплювало різноманітні проблеми. Поміж них насамперед порушували питання відкриття рудних покладів, запровадження інтенсивних систем розробки руд, механіки гірничих порід і гірничого тиску, механізації гірничих робіт, проведення вибухових робіт, дотримання техніки безпеки на гірничорудних підприємствах, економічного розвитку гірничорудних виробництв тощо.

Характерними ознаками праць криворізьких науковців у галузі гірництва були виняткова російськомовність (можна впевнено говорити, що в 1970-х рр. україномовного гірництва, принаймні у Кривому Розі, взагалі не існувало) та співавторський принцип подання результатів проведеного дослідження (кількість співавторів статей нерідко сягала 9 (!) осіб). Ці ознаки мали цілком об'єктивну природу, адже, по-перше, проблеми криворізького гірництва розглядалися на всесоюзному рівні, тож потребували мови міжнародного спілкування, а по-друге, будь-яка наукова продукція (статті, доповіді, звіти) складалася на основі роботи невеликих колективів авторів (лабораторій, відділів, груп), які на паритетній основі досліджували окремі аспекти порушеної проблеми. Отже, спільно проведена робота завершувалася написанням колективних статей, що в той період нікого не дивувало.

Варто наголосити, що фахові щорічники "Гірничорудне виробництво" уміщували праці не лише криворізького (хоча останній, безумовно, домінував), а й республікансько-всесоюзного дискурсу. Зокрема, у збірнику 1972 р. було досліджено питання щодо умов застосування та параметри ділянкових подрібнювальних комплексів для залізрудних шахт Уралу [16, с. 9—13]; у збірнику 1974 р. окреслено перспективи застосування нової технології розробки на шахтах Уралу [18, с. 85—90], розглянуто результати шахтних випробувань бурового станка СБУ-70У на Гороблагодат-

ському руднику, що розташовувався поблизу Нижнього Тагілу від часів евакуації міста-побратима Кривого Рогу [18, с. 186—189], визначено раціональні розміри шахтних полів в умовах Нікопольського марганцевого басейну [18, с. 23—26]; у збірнику 1976 р. досліджено проблему гірничого тиску на шахтах Боровицького комбінату вогнетривів (тогочасна Новгородська область РРФСР) [20, с. 36—38], питання форми поля марганцевої шахти [20, с. 7—10], досвіду видобутку марганцевих руд механізованими комплексами [20, с. 75—77]; у збірнику 1977 р. розглянуто раціональні схеми розташування вибухових речовин (ВР) на кузбасівському (РРФСР) руднику Абакан [21, с. 78—80]. Окрім того, на сторінках "Гірничорудного виробництва" постійно фігурувала проблема діяльності Запорізького залізрудного комбінату [16, с. 18—21; 17, с. 247—252; 18, с. 135—139; 21, с. 30—31].

Одне з найважливіших місць у щорічнику "Гірничорудне виробництво" було відведено раціоналізаторським винаходам, що сприяли інтенсифікації підземного видобутку залізних руд. Криворізькі науковці визначали ефективність застосування бурової каретки СБКН-2П [17, с. 180—187], досліджували роботу щитового механізованого комплексу "Кривбас" [18, с. 150—155] і стрічкового конвеєра до цього комплексу [18, с. 159—166], працювали над створенням виконавського органу гірничопрохідного комбайну [18, с. 176—182], а вже через три роки стежили за його випробуванням на шахтах Кривбасу [21, с. 43—46], удосконалювали параметри очисного комплексу марганцевих руд (ОКМР) у лаві [19, с. 121—126], з'ясовували працездатність скреперних канатів [20, с. 73—75] тощо.

У щорічнику "Гірничорудне виробництво" за 1975 р. було порушено проблему сейсмічного впливу підземних вибухів на руднику ім. Держинського на сусідні житлові квартали містян [19, с. 114—118]. Ця проблема була надзвичайно актуальною, адже вибухові роботи у шахтах і кар'єрах проводили регулярно (як тогочасна мешканка Кривого Рогу може засвідчити, що до чи не щоденних вибухів о третій годині дня в нашому місті ставилися як до буденної справи, а гучні звуки, що супроводжувалися відчутним тремтінням землі, нікого не лякали, навіть попри те, що в підземно му світі Криво рїжжя чимало плавунів і порожнеч, здатних поглинути не тільки окремі будинки, а й цілі вулиці).

Науковий контент фахового видання НДГРІ "Гірничорудне виробництво" суттєво доповнюють матеріали різноманітних наукових заходів, що

проводилися у Кривому Розі. Слід зазначити, що безпосередньо з досліджуваної авторкою проблеми у 1970-х рр. було проведено два всесоюзних науково-технічних семінари та одна республіканська науково-технічна конференція. Зокрема, 1973 р. на базі Механобрчормету відбувся всесоюзний семінар, присвячений питанню зниження втрат металу під час збагачення руд чорних металів [24]. Для розв'язання порушеної проблеми було об'єднано зусилля науковців-теоретиків і гірників-практиків. Окрім відомих учених, як от Г. Губін, В. Маргуліс, К. Тищенко, В. Запольський, В. Підпригора та інші, у заході брали участь представники українських ГЗК (Північного, Марганецького, Орджонікідзевського), грузинського тресту "Чиатурімарганець", російського Кузнецького металургійного комбінату тощо. З ґрунтовною доповіддю на семінарі виступив представник Головного технічного управління Міністерства чорної металургії СРСР П. Остапенко [24, с. 20—25].

У ювілейному 1977 р., коли країна святкувала 60-річчя Жовтневої революції, на базі Науково-дослідного гірничорудного інституту було проведено всесоюзний науково-технічний семінар, присвячений питанням узагальнення досвіду роботи гірничорудних підприємств у справі надійності систем енергозабезпечення [22]. У заході брав участь представник Міністерства чорної металургії СРСР П. Міршкін, який у доповіді наголосив, що криворізькі шахти надзвичайно глибокі (до 1,2 км), унаслідок чого відчутно зросла сумарна довжина електричних розподільчих мереж [22, с. 3]. У зв'язку з аварійними відключеннями, що їх вчиняють захисні реле, на криворізьких шахтах було запроєктовано прилади компенсації та розпочалося використання автономного енергозабезпечення підземних споживачів. Набутий досвід високо оцінив не тільки представник Мінчормету СРСР, а й усі учасники семінару.

У роботі форуму активну участь взяли науковці суміжного з КГРІ Московського гірничого інституту [22, с. 10—21], гірничі енергетики Центрального гірничо-збагачувального комбінату Кривого Рогу [22, с. 5—10], Соколовського та Сарбайського кар'єрів, розташованих у Казахстані [22, с. 28—31], Лебединського та Південно-Лебединського рудників комбінату "КМАруда", що у Білгородській області РРФСР [22, с. 24—27], працівники криворізького НДГРІ [22, с. 21—24], інституту "Кривбаспроект" [22, с. 3—5] тощо.

Того самого року на базі Криворізького гірничорудного інституту та під егідою Криво-

різького територіального правління науково-технічного товариства чорної металургії було проведено Республіканську науково-технічну конференцію "Шляхи підвищення якості продукції гірничорудних підприємств" [23]. У заході взяли участь відомі науковці Кривого Рогу: Ю. Астаф'єв (на той час ректор КГРІ), А. Давидкович, В. Коваль, В. Михайлов, В. Хорольський, М. Бевз, І. Кучерявенко, В. Шохін, В. Мусарський, Ю. Єпімахов, Г. Фаустов, В. Гірін та багато інших. Задля участі у конференції в Кривий Ріг приїхали науковці з Інституту фізики Землі АН СРСР (Москва), Інституту гірничої справи Міністерства чорної металургії СРСР (Свердловськ), Інституту геотехнічної механіки АН УРСР (Дніпропетровськ), Інституту "Уралмеханобр" (Свердловськ), Інституту автоматики (Київ), Науково-дослідного гірничорудного інституту (Донецьк), Уральського політехнічного інституту, Свердловського гірничого інституту, політехнічних інститутів Києва, Харкова, Тули, Харківського авіаційного інституту, Дніпропетровського гірничого інституту, Комунарського гірничо-металургійного інституту, Норильського гірничо-металургійного комбінату, Лебединського, Орджонікідзевського, Інгулецького, Марганецького гірничозбагачувальних комбінатів тощо.

Секційними напрямками заходу стали проблеми: управління якістю руд під час відкритих гірничих робіт; управління якістю руд на підземних рудниках; підвищення ефективності збагачення руд чорних металів; автоматизація технологічних процесів системи контролю й управління якістю концентратів і продуктів окискування. Цікаво, що в роботі першої секції конференції брав участь батько шостого президента України, на той час працівник Криворізького гірничорудного інституту О. Зеленський. У співавторстві з колегами В. Косенком і В. Бойком він досліджував інформаційну модель якості управління кар'єром [23, с. 8—9] та проблему реалізації методу Болдирева під час обчислення обсягів гірничих робіт на ЕОМ [23, с. 17—18].

Висновки. Підсумовуючи історико-фондовознавче дослідження фонду періодики 1970-х рр. Державного архіву друку, варто зазначити, що пріоритетною тематикою в наукових щорічниках і матеріалах міжнародних наукових конференцій, виданих провідними науковими установами й закладами вищої освіти Кривого Рогу, була гірничо-рудна промисловість. Однозначно можна стверджувати, що Кривий Ріг 1970-х рр. став всесоюзно визнаним центром наукового й практичного гірництва. Окрім широкого представ-

ництва загальносоюзних сил на наукових форумах, які проводив Кривий Ріг, слід також згадати, що значна частина монографічних друків і навіть ювілейні книги до чергової річниці від дня заснування КГРІ було надруковано у видавництвах Москви та Ленінграда. У Кривому Розі, попри його скромний районний статус, сформувалися потужні наукові школи, розквітла вища гірнична освіта. Маючи замкнений цикл — від видобутку

(криворізькі шахти, кар'єри) і збагачення залізних руд (на території міста працюють п'ять гірничозбагачувальних комбінатів) до плавлення найкращих видів чавуну та сталі (металургійний завод "Криворіжсталь", Криворізький коксохімічний завод) — Кривий Ріг став промисловою перлиною Радянського Союзу. У сучасній Україні місто по праву здобуло ім'я "залізного серця держави".

Список бібліографічних посилань

1. Криворізький залізрудний басейн. До 125-річчя з початку промислового видобутку залізних руд / [авт. кол.: Ю. Г. Вілкул, Л. В. Дояр, М. І. Дядечкін та ін.]. Кривий Ріг : Мінерал, 2006. 583 с.
2. История городов и сел Украинской ССР. Днепропетровская область / [предс. редкол. И. В. Васильев]. Киев : Главная редакция УСЭ, 1977. 840 с.
3. Бухтіяров В. П. Енциклопедія Криворіжжя: 230-річчю з дня заснування Кривого Рогу присвячується. У 2-х т. Кривий Ріг : ЯВВА, 2005.
4. Мельник О. О., Балабанов С. В. Історична енциклопедія Криворіжжя. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. 604 с.
5. Варгатюк П., Дольчук А. Рудна скарбниця Півдня. Дніпропетровськ : Промінь, 1966. 162 с.
6. Ракитин А. Г., Варгатюк П. Л., Дольчук А. В. Кривому Рогу — 200. Историко-экономический очерк. Днепропетровск : Промінь, 1975. 208 с.
7. Дольчук А. В. Боротьба компартії за відбудову і дальший розвиток гірничорудної промисловості України (1921—1937). Київ : Вища школа, 1974. 184 с.
8. Гірчук М., Хоцький М. Руда і люди. Нариси з історії криворізького рудника ім. Кірова. Дніпропетровськ : Промінь, 1967. 192 с.
9. Горяний В., Кан Д. Арсенал Кривбасу. Нариси з історії Криворізького заводу гірничорудного обладнання "Комуніст". Дніпропетровськ : Промінь, 1967. 212 с.
10. Комаров В. О. Історія Криворіжжя : навч. посіб. Дніпропетровськ : Січ, 1992. 165 с.
11. Криворізький технічний університет (короткі нариси) / [авт.-упоряд.: В. С. Білецька, О. В. Бойко та ін.] Кривий Ріг : Мінерал, 2002. — 126 с.
12. Дояр Л. В. Будівництво Південного гірничозбагачувального комбінату: маловідомі сторінки (1954—1955 рр.). *Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження : зб. наук. пр.* / [ред. кол.: С. І. Світленко (відп. ред.) та ін.]. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2006. С. 195—205.
13. Дояр Л. В. Випускник Катеринославського гірничого інституту — засновник вищої гірничої освіти у Кривому Розі. *Історія і культура Придніпров'я. Невідомі та маловідомі сторінки : науковий щорічник*. Вип. 8. Дніпропетровськ : НГУ, 2011. С. 129—134.
14. Дояр Л. В. Дослідник криворізьких надр О. І. Стешенко. *Історія і культура Придніпров'я. Невідомі і маловідомі сторінки : науковий щорічник*. Вип. 9. Дніпропетровськ : НГУ, 2012. 211 с. С. 74—80.
15. Дояр Л. В. Науково-технічне товариство чорної металургії у Кривому Розі на етапі його всесоюзного становлення. *Сталій розвиток промисловості та суспільства : матеріали Міжнародної науково-технічної конференції, ДВНЗ "КНУ", 2016 р. Т. 2*. Кривий Ріг : Видавничий центр КНУ, 2016. С. 88—91.
16. Горнорудное производство (подземная добыча железных руд) / [ред. кол.: В. И. Байда (председатель), Ф. К. Алексеев (заместитель председателя), Ю. П. Астафьев и др.]. Кривой Рог : НИГРИ, 1972. 193 с.
17. Горнорудное производство (подземная добыча железных руд) / [ред. кол.: В. И. Байда (председатель), Ф. К. Алексеев (заместитель председателя), Ю. П. Астафьев и др.]. Кривой Рог : НИГРИ, 1973. 288 с.
18. Горнорудное производство (подземная добыча железных руд) / [ред. кол.: В. И. Байда (председатель), Ф. К. Алексеев (заместитель председателя), Ю. П. Астафьев и др.]. Кривой Рог : НИГРИ, 1974. 268 с.
19. Горнорудное производство (подземная добыча железных руд) / [ред. кол.: В. И. Байда (председатель), Ф. К. Алексеев (заместитель председателя), Ю. П. Астафьев и др.]. Кривой Рог : НИГРИ, 1975. 152 с.
20. Горнорудное производство (подземная добыча железных руд) / [ред. кол.: В. И. Байда (председатель), Ф. К. Алексеев (заместитель председателя), Ю. П. Астафьев и др.]. Кривой Рог : НИГРИ, 1976. 110 с.
21. Горнорудное производство (подземная добыча железных руд) / [ред. кол.: В. И. Байда (председатель), Ф. К. Алексеев (заместитель председателя), Ю. П. Астафьев и др.]. Кривой Рог : НИГРИ, 1977. 108 с.
22. Обобщение опыта работы горнорудных предприятий по организации электробезопасности и обеспечению надежности систем электроснабжения (Тезисы докладов Всесоюзного научно-технического семинара) / [отв. за выпуск М. С. Бинус]. Кривой Рог : НИГРИ, 1977. 40 с.

23. Пути повышения качества продукции горнорудных предприятий. Тезисы докладов Республиканской научно-технической конференции / [ред. кол.: Ю. П. Астафьев (науч. ред.), В. А. Михайлов (зам. ред.), В. П. Хорольский и др.]. Кривой Рог : КГРИ, 1977. 98 с.
24. Тезисы докладов на Всесоюзном семинаре "Снижение потерь металла при обогащении руд черных металлов". Кривой Рог : Механобрчермет, 1973. 48 с.

Larysa Doiar,

PhD of Historical Sciences, Associate Professor,

Head of the State Printing Archive of the Book Chamber of Ukraine

Kryvyi Rih as the center of heavy industry of the USSR: the role of Kryvbas scientists in the development of the mining industry (based on materials from the 1970s)

The article completes the cycle of investigations within the framework of the historical and foundational research of the State Printing Archive "Printed editions of the 1970s: thematic and content priorities", planned for 2023. The object of the research was the priority topics that were covered in domestic printed editions of the specified period, the subject of which is the periodical and continuing editions published in Kryvyi Rih during the 1970s, namely: the yearbook "Mining ore production", published by the Scientific and Research Mining and Ore Institute (SRMOI) of Kryvyi Rih, and materials of all-Union and republican scientific and technical forums (seminars, conferences, etc.). Relying on the specified primary source base, the author considered the main directions of development of mining science in Kryvyi Rih during the researched period. The purpose of the proposed exploration is to form conclusive generalizations about today's little-known local prints, conduct a content analysis of their content, update important historical events from the past of Kryvyi Rih and personify the mining science of the Kryvyi Rih iron ore basin. Having achieved the set goals, the author claims that in the 1970s, Kryvyi Rih became an all-Union recognized center of scientific and practical mining. In the city, despite its modest (district) administrative-territorial status, powerful scientific schools were formed, higher, secondary special and vocational-technical mining education flourished. Having a closed cycle: from mining (Kryvyi Rih mines, quarries) and beneficiation of iron ore (five mining and beneficiation plants operate on the territory of the city) to the production of the best types of iron and steel (Metallurgical Plant "Kryvorizhstal", Kryvyi Rih Coke Chemical Plant) — Kryvyi Rih became the industrial pearl of the Soviet Union. In modern Ukraine, the city has rightly earned the name "iron heart of the state".

Keywords: Book Chamber of Ukraine; State Printing Archive; fund research; periodicals of the 1970s; history of Kryvyi Rih; mining; professional yearbook "Mining"; Research Mining Institute; Kryvyi Rih Mining Institute

References

1. Vilkul Yu. G., Doyar L. V. & Dyadechkin M. I. ta in. [avt. kol.]. (2006). *Krivorizkij zalizorudnij basejn. Do 125-ricchya z pochatku promislovogo vidobutku zaliznih rud*. Krivij Rig: Mineral.
2. Vasilev I. V. [preds. redkol.]. (1977). *Istoriya gorodov i sel Ukrainskoj SSR. Dnepropetrovskaya oblast*. Kiev: Glavnaya redakciya USE.
3. Buhtiyarov V. P. (2005). *Enciklopediya Krivorizhzhya: 230-ricchyu z dnya zasnuvannya Krivogo Rogu prisvyachuyetsya. U 2-h t*. Krivij Rig: YaVVA.
4. Melnik O. O. & Balabanov S. V. (2007). *Istorična enciklopediya Krivorizhzhya*. Krivij Rig: Vidavnicij dim.
5. Vargatyuk P. & Dolchuk A. (1966). *Rudna skarbnicya Pivdnyia*. Dnipropetrovsk: Promin.
6. Rakitin A. G., Vargatyuk P. L. & Dolchuk A. V. (1975). *Krivomu Rogu — 200. Istoriko-ekonomicheskij ocherk*. Dnepropetrovsk: Promin.
7. Dolchuk A. V. (1974). *Borotba kompartiyi za vidbudovu i dalshij rozvitok girmichorudnoyi promislovosti Ukrayini (1921—1937)*. Kiyiv: Visha shkola.
8. Girchuk M. & Hockij M. (1967). *Ruda i lyudi. Narisi z istoriyi krivorizkogo rudnika im. Kirova*. Dnipropetrovsk: Promin.
9. Goryanij V. & Kan D. (1967). *Arsenal Krivbasu. Narisi z istoriyi Krivorizkogo zavodu girmichorudnogo obladdannya "Komunist"*. Dnipropetrovsk: Promin.
10. Komarov V. O. (1992). *Istoriya Krivorizhzhya : navch. posib*. Dnipropetrovsk: Sich.
11. Bilecka V. S., Bojko O. V. ta in.] [avt.-uporyad.]. (2002). *Krivorizkij tehnicnij universitet (korotki narisi)*. Krivij Rig: Mineral.
12. Doyar L. V. (2006). Budivnictvo Pivdenного girnicho-zbagachuvalnogo kombinatu: malovidomi storinki (1954—1955 rr.). *Pridniprov'ya: istoriko-krayeznavchi doslidzhennya : zb. nauk. pr.* Dnipropetrovsk: Vid-vo Dnipropetr. nac. un-tu, pp. 195—205.
13. Doyar L. V. (2011). Vipusnik Katerinoslavskogo girnichogo institutu — zasnovnik vishoyi girmichoyi osviti u Krivomu Rozi. *Istoriya i kultura Pridniprov'ya: Nevidomi ta malovidomi storinki : naukovij shorichnik*, 8, pp. 129—134.
14. Doyar L. V. (2012). Doslidnik krivorizkikh nadr O. I. Steshenko. *Istoriya i kultura Pridniprov'ya. Nevidomi i malovidomi storinki : naukovij shorichnik*, 9, pp. 74—80.
15. Doyar L. V. (2016). Naukovo-tehnicne tovaristvo chornoyi metalurgiyi u Krivomu Rozi na etapi jogo vsesoyuznogo stanovlennya. *Stalij rozvitok promislovosti ta suspilstva : materialy Mizhnarodnoyi naukovo-tehnicnoyi konferenciyi, DVNZ "KNU", 2016 r. T. 2*. Krivij Rig: Vidavnicij centr KNU, 2016, pp. 88—91.
16. Bajda V. I. (predsedatel), Alekseev F. K. (zamestitel predsedatelya), Astafev Yu. P. i dr. [red. kol.]. (1972). *Gornorudnoe proizvodstvo (podzemnaya dobycha zheleznyh rud)*. Krivoy Rog: NIGRI.

17. Bajda V. I. (predsedatel), Alekseev F. K. (zamestitel predsedatelya), Astafev Yu. P. i dr. [red. kol.]. (1973). *Gornorudnoe proizvodstvo (podzemnaya dobycha zheleznyh rud)*. Krivoj Rog: NIGRI.
18. Bajda V. I. (predsedatel), Alekseev F. K. (zamestitel predsedatelya), Astafev Yu. P. i dr. [red. kol.]. (1974). *Gornorudnoe proizvodstvo (podzemnaya dobycha zheleznyh rud)*. Krivoj Rog: NIGRI.
19. Bajda V. I. (predsedatel), Alekseev F. K. (zamestitel predsedatelya), Astafev Yu. P. i dr. [red. kol.]. (1975). *Gornorudnoe proizvodstvo (podzemnaya dobycha zheleznyh rud)*. Krivoj Rog: NIGRI.
20. Bajda V. I. (predsedatel), Alekseev F. K. (zamestitel predsedatelya), Astafev Yu. P. i dr. [red. kol.]. (1976). *Gornorudnoe proizvodstvo (podzemnaya dobycha zheleznyh rud)*. Krivoj Rog: NIGRI.
21. Bajda V. I. (predsedatel), Alekseev F. K. (zamestitel predsedatelya), Astafev Yu. P. i dr. [red. kol.]. (1977). *Gornorudnoe proizvodstvo (podzemnaya dobycha zheleznyh rud)*. Krivoj Rog : NIGRI.
22. Binus M. S. [otv. za vypusk]. (1977). *Obobshchenie opyta raboty gornorudnyh predpriyatij po organizacii elektrobezopasnosti i obespecheniyu nadezhnosti sistem elektrosnabzheniya (Tezisy dokladov Vsesoyuznogo nauchno-tehnicheskogo seminaru)*. Krivoj Rog: NIGRI.
23. Astafev Yu. P. (nauch. red.), Mihajlov V. A. (zam. red.), Horolskij V. P. i dr. [red. kol.]. (1977). *Puti povysheniya kachestva produkcii gornorudnyh predpriyatij. Tezisy dokladov Respublikanskoj nauchno-tehnicheskoy konferencii*. Krivoj Rog: KGRI.
24. *Tezisy dokladov na Vsesoyuznom seminare "Snizhenie poter metalla pri obogashenii rud chernyh metallov"*. (1973). Krivoj Rog: Mehanobrchermet.

Надійшла до редакції 10 листопада 2023 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 821.161.2-94.09:001.891.3](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.11(328).37-48

Лариса Мильченко,
старша наукова співробітниця
відділу моніторингу засобів масової інформації
Книжкової палати України,
e-mail: svirel.34@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-077X>

Українська мемуаристика: віхи історії та сучасний стан^{*}

Твори селянської мемуаристики, присвячені Другій світовій війні, допомагають повніше дослідити такі важливі питання, як діяльність винищувальних загонів, організація оборони, побут населення за окупаційної влади та ставлення до неї, а також провести порівняльний аналіз умов життя селян, створених на загальнодержавному рівні німецькою окупаційною та радянською владами.

Дослідження селянських мемуарів М. Алексеєва, О. Замрії та М. Молодика допомагають чіткіше зрозуміти, чому автори вважали життя під німецькою окупацією ліпшим, аніж в умовах СРСР. Селяни не полишали надій на ліквідацію системи колгоспів: "Як прийдуть фронтовики, то розженемо колгоспи, адже працюєш круглий рік як проклятий і залишаєшся голодним, адже хліба не дадуть" [38].

Вкрай важливим є використання селянських мемуарних текстів для дослідження процесів українізації та коренізації. Цікавим є щоденник І. Ярошенка, для записів якого, починаючи від 1924 р., характерне збільшення кількості україн-

ських слів, від 1926 р. автор нотував винятково українською мовою та повернувся до російської наприкінці 1930-х рр. Мемуари І. Ярошенка яскраво свідчать про припинення державної політики українізації та ігнорування української мови в тогочасному міському середовищі країни.

Селянська мемуаристика також дає змогу простежити факти протистояння між російською та українською культурами. Розклад сил змінився в бік зростання останньої, що вплинуло не лише на українських етнічних селян, а й на представників інших націй.

На нашу думку, варто змінити ставлення до селянської мемуаристики як до примітивної, адже вона не лише відрізняється інформаційною насиченістю щодо питань повсякденного побуту, а й має значний потенціал для вивчення проблем державного рівня в історичному контексті. Приклади селянської мемуарної літератури ХХ ст. свідчать про перспективність таких досліджень.

Нині зростає увага до ролі особистості в історії, а отже підвищується значення мемуарів

^{*} Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2023. № 10. С. 42—47.